

Madalyonun öteki yüzü: Afrika'da ABD'nin askeri varlığı tesadüf mü?

ABONE OL

Google News

ABD'nin Afrika'daki yerleşiminin iyi planlanmış bir sürecin ürünü olduğu kolaylıkla iddia edilebilir. Zira 1990'ların ABD'sinin Afrika'daki varlığı ile birçok ülkede askeri üs kuran ya da askerlerini yerleştiren ABD'nin konumu kıyas dahi edilemez.

Istanbul Medeniyet Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı ve Afrika Araştırmacıları Derneği (AFAM) kurucu başkanı Prof. Dr. Ahmet Kavas yazdı;

Yıllar önce ABD'nin Çad, Nijer, Burkina Faso, Mali ve Moritanya gibi Afrika ülkelerinde sağlık ocakları, derin su kuyuları ve birtakım benzeri yapıların inşası için kaynak aktardığı ve söz konusu projeleri aralarında bazı Türk firmalarının da bulunduğu çeşitli yabancı şirketler vasıtası ile yaptırdığı biliniyordu.

O günün şartlarında inşaat ihalelerini alıp yürütenler dahil hemen hemen hiç kimse ABD'nin ne yapmakta olduğu konusunda net bir fikre sahip değildi. 20. yüzyılın son

çeyreğinde dahi, oldukça sıradan büyüklükte sayılabilecek Amerikan elçilikleri, 21. yüzyıla gelindiğinde kıtada onlarca yıldır faaliyet gösteren İngiltere, Fransa, Çin, Rusya, Almanya vb. ülkelerin elçilikleri ile kıyaslanamayacak bir hale getirilmiş ve adeta bu ülkenin kıtadaki kaleleri haline bürünmüştü.

Günümüzde de Washington yönetiminin bölgedeki elçilikleri oldukça aktif bir şekilde varlığını sürdürmekte. Elçiliklerin her birinde gerek ABD vatandaşı gerek Afrika ülkelerinin vatandaşları ve gerekse üçüncü bir devletin vatandaşı olan en az 300 civarında çalışan bulunmakta. Bu çabalarıyla ABD, kıtada elli yıl sonra da var olabilmek için yoğun çaba göstermekte ve Çinli bir diplomatın ülkesi ile ilgili ifade ettiği gibi "hammaliye" işleri ile değil, doğrudan doğruya kıtadaki kendi asli menfaatlerini perdeleyecek işlerle uğraşmakta.

Artan rekabet ve Cibuti örneği

1. yüzyıla gelene kadar ABD'nin Afrika'ya olan ilgisini alana pek taşımadığı görülüyor. Bu dönemde Washington yönetimi bu tavrını askeri üsler söz konusu olduğunda da sürdürüyor. Fakat 2000'li yıllar ile birlikte kıtanın önemini her geçen gün artırması ve Çin başta olmak üzere çeşitli aktörlerin ABD'nin Afrika'daki nüfuzunu açıktan tehdit eder hale gelmesi, ABD'nin dünyanın her açıdan hala en bâkir bölgesi olan bu kıtaya yönelik ilgisini artırmasıyla neticelendi.

ABD'nin Afrika'ya yönelik askeri faaliyetlerinde ise bir zamanlar Afrika Boynuzu'nun en zayıf halkası olarak göze çarpan Cibuti ön plana çıktı ve küresel sistemin başat unsurları arasındaki üs edinme mücadelesinde Cibuti son derece önemli bir pozisyona yerleşti. ABD'nin bir askeri üssü ve yaklaşık 5 bin askerinin bulunduğu Cibuti'de Çin, İtalya, Fransa, Almanya, İspanya ve Suudi Arabistan gibi ülkelerin de askeri üs faaliyetleri bulunmakta. Bilhassa Çin ve ABD arasında, Cibuti üzerinde yoğun bir rekabet yaşanıyor, ki bu rekabet uzun vadede Cibuti başta olmak üzere Afrika ülkelerinin iç işlerini daha da istikrarsızlaştırmaktan ve ülkelerin egemenliğinin dolaylı olarak altını oymaktan başka bir işe yaramayacak. Bilhassa Çin'in Afrika'daki askeri ve ekonomik faaliyetleri de kıta için en az ABD'nin Afrika'daki faaliyetleri kadar tehdit ve tehlike arz ediyor. En basit tabiriyle, Çin'in Doğu Türkistan'daki tavrı ve faaliyetleri düşünüldüğünde, binlerce askeri ile Cibuti'deki askeri üssünde konuşlanan Pekin'in bu ülke ve Afrika için ne kadar büyük bir potansiyel sorun olduğu daha iyi anlaşılabilir.

ABD'li diplomatların gözüyle: Yarının savaş alanı Afrika

21. yüzyılın ilk çeyreğinin ardından kıtaya yönelik olarak çizilen stratejik haritaların üzerinde

Amerikan askerlerinin bulunduğu bölgeler gösterildiğinde ise Sahra'nın kuzeyinde kalan Mağrip ülkeleri, ABD üslerinin bulunduğu Sahil Kuşağı ülkeleri ve Güney Afrika'ya kadar uzanan diğer ülkeler göze çarpmakta.

Halihazırda ABD'nin askeri varlığının bulunduğu ülkeler arasında Ascension Adası, Burkina Faso, Burundi, Botswana, Kamerun, Çad, Orta Afrika Cumhuriyeti, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Etiyopya, Gabon, Gana, Kenya, Liberya, Mali, Moritanya, Nijer, [Nijerya](#), [Somali](#), Güney Sudan, Seyşeller, Senegal, Uganda, Tunus önemli aktörler olarak karşımıza çıkıyor. ABD'nin Afrika'daki yerleşiminin uzun ve iyi planlanmış bir sürecin ürünü olduğu kolaylıkla iddia edilebilir. Zira 1980'lerin ve 90'ların ABD'sinin Afrika'daki varlığı ile bugün birçok farklı ülkede askeri üs kuran ya da askerlerini yerleştiren ABD'nin konumu kıyas dahi edilemez.

Bazı bölge uzmanları ABD'nin Afrika'daki varlığını "yeniden yapılanma" olarak yorumlamakta, ki bu tarz bir ifadenin oldukça sıkıntılı bir yorumlama biçimi olduğu aşikar. Keza bir şeyin "yeniden" olabilmesi için eskisinin de bulunması gerekir, ki ABD'nin kıtadaki askeri varlığı geçmişte benzeri denenmemiş bir girişim olarak ifade edilebilir. Bu kapsamda Tom Dispach tarafından elde edilen bilgiler ışığında, Washington yönetiminin kıtada "çok özel bir savaş" içerisine girdiği dile getirilmeye başlandı. 21. yüzyılın başlarında Amerikalı diplomatlar Afrika'yı "yarının savaş alanı" olarak tanımlamaktaydı. Günümüz küresel rekabetinin ışığında, ABD ve Çin başta olmak üzere küresel aktörlerin Afrika'da askeri ve diğer alanlardaki nüfuz mücadelelerinin kıtayı 1884-1885 Berlin Kongresi'nden sonra ortaya çıkan parçalanmışlık sendromu ile karşı karşıya bırakması oldukça muhtemel. Bu noktada, diğer birçok devletin olduğu gibi ABD'nin Afrika'daki askeri üsleri de kıtada iç istikrarsızlığa ve dışarıdan müdahale olasılığının yükselmesine zemin hazırlıyor.

ABD'nin Afrika'ya askeri yönelimi: AFRICOM

Her ne kadar, Amerikan yönetiminin karşı karşıya kaldığı her ekonomik sıkıntının ardından ülkenin farklı kıtalardaki askeri varlığı konusunda mutlak manada kısıtlamaya gidileceği yönünde resmi açıklamalar yapılmış olsa da, söz konusu açıklamalar "korkmanıza gerek yok, ülkenizde çok fazla kalmaya niyetli değiliz" havası yaymaktan öteye gitmiyor.

ABD'nin, askeri olarak Afrika'ya daha net bir şekilde yönelmesi ise Ekim 2007'de Birleşik Devletler Afrika Komutanlığı (AFRICOM)'nın kurulması neticesinde oldu. ABD'nin askeri bir komutanlık kurması, "Afrika'da ben de hala varım" mesajı verilmesi anlamına gelse de uzun vadede kaybedenler safında yerini alacak gibi görünmektedir. Fransa ve İngiltere gibi eski sömürgecilerin etki alanının yanı sıra, Çin ve Rusya başta olmak üzere uluslararası sistemde etkili olmak isteyen çeşitli aktörlerin kıtadaki nüfuz alanını artırması da, Washington'un penceresinden bakıldığında AFRICOM'un kurulmasını kaçınılmaz hale getirdi. Görünüştaki amacı kıtada istikrarı sağlamak ve terörle etkili mücadele etmek olan AFRICOM, arka planda ABD'nin kıtadaki siyasi ve askeri konumunu güçlendirerek, kıtadaki nüfuz mücadelesinde diğer aktörleri dengelemek ve hatta çevrelemek amacı güdüyordu. Bu bağlamda düşünüldüğünde, 14 ana üs ve 20 askeri kamp şeklinde organize olan AFRICOM ile birlikte ABD'nin kıtada rakiplerine nazaran askeri anlamda iddialı bir konuma geldiği görülebilmekteydi. Buna rağmen zaman gösterecektir ki, Afrika ülkeleri uyandıkça ve emperyal devletlerin kendi topraklarındaki anarşiyi besleyen emellerini idrak ettikçe, ABD'ye ve diğer Avrupalı ülkelere karşı kırmızı kart göstermeye başlayacaktır.

Nijer'de artan ABD nüfuzu

Cibuti tecrübesinden sonra kendisine yeni hedef olarak Nijer'i seçen ABD şimdilerde bu ülkede ikinci en büyük askeri üssünü hayata geçirme derdinde. Kıtanın merkezinde yer alması münasebetiyle sahillerdeki stratejik noktalar kadar önemli olmasa da, tarihin her döneminde kuzey-güney ve doğu-batı istikametlerindeki önemli geçiş noktalarında yer alan Nijer, hava taşımacılığı için de vazgeçilmez bir konumda.

ABD, 2017 Aralık ayında 4 askerinin öldürüldüğü Nijer'de, bilhassa Agadez, Oullam ve Arlit'te, ikisi ana üs, üçü askeri kamp olmak üzere toplam beş askeri komuta merkezi kurdu. Washington yönetimi özellikle başkent Niamey'deki "Uluslararası Diori Hamani Havaalanı" ile bağlantısı bulunan "101 Askeri Operasyonlar Birliği"ni önemsemektedir. Afrika'nın genelinde olduğu gibi, Nijer'deki faaliyetlerinde de ABD, Çin ile yoğun bir rekabet halindedir. Washington, kıtada her adımda bir duvar gibi karşısına dikilen ya da bir gölge gibi kendisini takip eden Pekin yönetimi ile her alanda mücadele etmek -ya da daha doğru bir tabir ile çatışmak- için hummalı bir hazırlık süreci içerisinde. Maalesef bu mücadelenin kaybedeni ise Çinliler ya da Amerikalılardan ziyade, Cibutililer, Nijerliler, Maliler veya Afrika'nın kadim halkları olacak gibi görünüyor.

Batı Afrika'da ABD etkisi

Batı Afrika yalnızca ABD için değil, kıtada etki alanını genişletmek isteyen herkes için öncelikli olarak hedeflendiği bir bölge durumunda. Nijerya ve Kamerun gibi ülkeler olmadan bu bölgede değil gıda temin etmek, nefes almak dahi oldukça zor. Bu nedenle ABD'nin Kamerun'un kuzeyinde bulunan merkez şehir Garou'da mevzilendirdiği insansız hava araçları üssü dışında, Maroua, Douala ve Salak'ta da askeri varlığı bulunmaktadır. Washington yönetimi ayrıca Çad'ın başkenti Encemine'de insansız hava aracı üssü ile kuzeyindeki çöl kasabası Faya Largeau'da bir askeri birliğe sahip. Aynı şekilde Gabon'da da Atlas Okyanusu kıyısında deniz üzerinde etkinlik kurması için ABD'ye izin verildi. ABD yönetimi, Mali'nin başkenti Bamako, Senegal'in başkenti Dakar ve hatta Gana'da belirli bir askeri güç bulundururken, güneyde kalan Angola, Ruanda, Burundi, Demokratik Kongo ve Kongo Cumhuriyeti, Zambiya, Zimbabve, Malavi, Mozambik, Namibya, Lesoto, Svaziland ve Güney Afrika gibi birçok ülke henüz yeterli derecede ilgi alanına girmiş değildir. Washington'un yalnızca Botswana ve Uganda'da belirli bir etkileşim seviyesini tutturduğu bilinmektedir.

ABD askeri varlığı olarak İHA'lar

ABD askeri olarak kıtanın her yerinde etkili olma çabalarını sürdürüyor. 1991 yılından bu yana kan deryasına çevrilen Somali, şimdiler de ABD'nin "İnsansız Hava Araçları (İHA)" ile adeta semalarında kendisinden habersiz kuş uçurtmadığı bir ülke haline geldi. Öyle ki, Baidoa, Bosaaso, Mogadişu, Berbera, Kismayo ve Baledogle isimli şehirlerindeki dronlar ile Afrika Boynuzu'nun en stratejik ülkesi olarak tanımlanan Somali'de ülkenin tüm topoğrafyasını çıkarma aşamasındadır.

Bunun anlamı, ABD'nin eş-Şebab isimli terör örgütü ile mücadele bahanesiyle bu ülkede vesayet kuracağı ve planlı bir şekilde parçalanın ülkenin geleceğine ipotek konulacağıdır. Aynı şekilde Kenya ve Mali de ABD'nin ve diğer uluslararası güç aktörlerinin bölgedeki nüfuz mücadelesinden istikrar bağlamında olumsuz olarak etkilenen ülkelerdendir. Zira 1970'lerde Afrika'da demokrasinin ilk olarak

yerleşeceği ülkeler arasında varsayılan Kenya ve Mali bugün istikrarsızlığın pençesinde ve terörle mücadele halindedir. Yalnızca Kenya'da ülkenin en önemli liman şehirlerinden Mombasa'da, Manda adasında, Lakipia ve Wajir şehirlerinde de ABD dört askeri üssünü faaliyete geçirmiş durumdadır.

20. yüzyılda yaşanan iki dünya savaşı ve öncesinde Akdeniz'in kuzeyinde kan gövdeyi götürürken, bu insanlık dramı sömürgecilikle birlikte yer değiştirip Akdeniz'in güney sahillerine taşındı. ABD'nin bu bölgede yürüttüğü faaliyetler, tıpkı İsrail'ininki gibi tam bir muamma idi ve bölge insanına huzur vadetmek yerine huzursuzluğa neden oluyordu. Libya'da Kaddafi'nin ardından geçen yıllar kan, göz yaşı ve vahşeti beraberinde getirdi. Washington yönetiminin bu ülkede kurduğu dört askeri nokta hakkında neredeyse hiç kimse bilgi sahibi değil. Üstelik, Pentagon'dan da bu konuda herhangi bir açıklama yapılmış değil. Tunus'ta ise Washington yönetimi Sidi Ahmed'e yerleştirdiği İHA'lar ile ABD'nin bölgedeki çıkarları için gerekli olan denetimleri fazlasıyla gerçekleştirmektedir.

Mantar gibi türeyen terör örgütleri kimin işine yarıyor?

ABD'nin Afrika'daki tavrı kendisi için oldukça sıkıntılı bir sürecin habercisi olabilir. Kıtadaki varlığını geniş coğrafyalara oldukça sınırlı insan gücü ve kaynak ile gelip olabildiğince büyük bir alanda etkileşim kurmak üzerine tesis eden Washington'un, yerel halkların her geçen gün artan taleplerini yadsıyarak yalnızca terör örgütlerini etkisiz kılma odaklı bir güvenlik politikası uygulaması, ABD'nin Afrika'daki planlarının istediği kıvama ulaşmadan sona ermesi ile neticelenebilir. Bu kapsamda ABD, Doğu Afrika Boynuzu'nda Somali, Cibuti ve Kenya'yı etkisi altında tutarak -buradaki askeri üsleri vasıtasıyla- eş-Şebab tehlikesine karşı mücadele etme amacı güdüyor. Ayrıca Washington yönetimi, Kuzey Afrika'nın ortasında Büyük Mağrip denilen bölgede Mağrip el-Kaidesi ve DEAŞ'ı etkisiz kılmayı Libya aracılığı ile; [Boko Haram](#) ve buna benzer diğer terör örgütlerinin etkili olduğu Çad Gölü Havzasından Atlas Okyanusuna kadar uzanan geniş alanı ise Burkina Faso, Çad, Kamerun, Mali ve Nijer'deki askeri ve kampları ile etkisizleştirmeyi amaçlamakta.

Aslında Afrika'daki terör örgütleri ABD başta olmak üzere küresel siyasetin başat güçleri tarafından kıtaya olan müdahalelerini ve dahil olma durumunu meşrulaştırıcı bir rol üstlendi. 1990'lı yıllarda bu terör örgütlerinin arasında Boko Haram'ın esamesi bile okunmuyordu. Boko Haram ise yaşanan sürecin ardından Nijerya toplumundaki bir asırlık anlamını tamamen kaybederek bir terör yuvasına dönüşecekti. Somali'deki İslam Mahkemeleri ikiye ayrılıp bir kısmında Afganistan'daki Taliban gibi burada da eş-Şebab hayata geçirildi ve büyütüldü. Mağrip el-Kaidesi ve DEAŞ da aynı şekilde 1990'lı yılların sonunda -2000'li yılların başında giderek palazlanan terör örgütlerindedir. İşin ilginç yanı ise, bu terör örgütlerinin adı gündemde değilken ABD'nin kıtaya yönelik ilgisinin oldukça sınırlı olmasıydı. Ne zaman ki ABD'nin Afrika'ya yönelik ilgisi arttı, o zaman kıtada birçok terör örgütü

deyim yerindeyse mantar gibi türedi. Bu kapsamda FETÖ ve PYD gibi terörist unsurlarla etkileşim içerisinde bulunan ve bu örgütlere doğrudan ya da dolaylı olarak çeşitli destekler sağladığı bilinen ABD, Afrika'da da kendi varlığını -bilhassa askeri anlamda- meşrulaştırmak için çeşitli terör örgütlerinin varlığından faydalanmaktadır. ABD'nin bölgedeki askeri faaliyetleri orta ve uzun vadede Afrika'daki devletlerin güvenliğinin, istikrarının ve egemenliğinin altını oymaktadır.

ŞABAH